ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Бурковської Анни Іванівни

«Організаційно-економічні засади інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки України»,

поданої на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 051 «Економіка»

(галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»)

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами, планами і темами

Світовий досвід доводить, що ефективна діяльність сільськогосподарських товаровиробників, що становить основу продовольчої безпеки, можлива лише за умови своєчасного і постійного інвестиційного забезпечення у різноманітних формах. Забезпечення продовольчої безпеки розглядається як сукупність таких її компонент, як економічна доступність та фізична наявність продовольства, якість та безпечність харчової продукції, а також відповідність сільськогосподарського виробництва принципам сталого розвитку. Так, якщо три перших компоненти продовольчої безпеки детермінуються переважно розвитком ринкової та соціальної інфраструктури в країні, злагодженістю економіко-адміністративних важелів управління, то екологічна сталість або відповідність сільськогосподарського виробництва принципам сталого розвитку стосується безпосередньо розвитку потенціалу аграрного сектора, що вимагає реалізації ефективних і дієвих стратегічних програм його підтримки.

Реалізація завдань щодо розвитку аграрного сектора як основи стабілізації продовольчої безпеки потребує комплексного підходу та інвестиційного забезпечення, що дозволяло б реалізовувати масштабні проєкти з трансформації інфраструктурного, фінансового, кадрового потенціалу галузі, а також нормативного регулювання питань залучення

інвестицій у сільське господарство для забезпечення продовольчої стабільності, що і обумовлює високий рівень актуальності теми дисертаційного дослідження Бурковської А.І.

Дисертаційне дослідження відповідає напрямам науково-дослідної роботи Миколаївського національного аграрного університету, а саме темам: «Продовольча безпека України в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0114U007072, 2014-2021 рр.); «Організаційно-економічний механізм продовольчого забезпечення на засадах сталого розвитку сільськогосподарського землекористування» (номер державної реєстрації 0116U008479, 2017-2022 рр.) та «Формування та функціонування ринків сільськогосподарської продукції в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0116U004568, 2016-2021 рр.), у рамках яких сформовано пропозиції щодо теоретичного обґрунтування та удосконалення науково-методичного забезпечення інструментарію оцінки показників продовольчої безпеки України; обґрунтовано зв'язок між обсягом залучення регіонами капітальних інвестицій у сільське господарство та обсягом державної підтримки на компенсацію відсоткової ставки за сільськогосподарськими кредитами в окремих регіонах країни; обґрунтовано ефективність реалізації проєкту з модернізації меліоративних систем в Україні.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації, їх достовірність і новизна

Ознайомлення з дисертаційною роботою та публікаціями Бурковської А.І. дає підставу для висновку про те, що наукові положення, висновки і рекомендації здобувачки мають належний рівень обґрунтованості. Це підтверджується опрацюванням значної кількості наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених, коректною постановкою наукових завдань і адекватністю застосування методів їх вирішення. Пропозиції і висновки

авторки у достатній мірі деталізовані та обґрунтовані, що дозволило здійснити їх впровадження у практику діяльності реальних економічних суб'єктів та у навчальний процес.

Достовірність одержаних наукових результатів обумовлюється використанням комплексу сучасних методів наукового пошуку, за допомогою яких опрацьовано значний обсяг даних Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства аграрної політики і продовольства України, нормативних та законодавчих актів Верховної ради України, статистичної звітності підприємств, власних спостережень і розрахунків здобувача тощо.

Зміст роботи демонструє прагнення авторки послідовно дослідити предмет своїх наукових пошуків і дозволяє зробити висновок про те, що висунуті дисертантом наукові положення, рекомендації та висновки мають достовірний характер. Методологічну основу дисертаційної роботи становить сукупність загальнонаукових способів наукового пізнання, а також спеціальних методів дослідження, використання яких зумовлено особливостями теми, об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження. Дисертаційну роботу побудовано з дотриманням загальних принципів наукових досліджень.

Слід підкреслити, що висновки, пропозиції та рекомендації є достатньо повними та аргументованими. Зміст дисертаційної роботи відповідає її темі й підтверджує системність, глибину та методичну оригінальність виконаних досліджень, які сприяли досягненню поставленої мети.

На основі вивчення дисертаційної роботи Бурковської А.І., варто виокремити найбільш значущі та суттєві наукові результати, що характеризуються відповідним ступенем наукової новизни:

1. Заслуговує на увагу представлений у роботі підхід до комплексного аналізу та прогнозування глобального індексу продовольчої безпеки в контексті України, що дозволив встановити найбільший потенціал удосконалення інтегрального показника серед індикаторів економічної

доступності продовольства та його фізичної наявності. Крім того, авторкою встановлено тенденції зниження індикаторів якості та безпечності продовольства та тенденції флуктуації індикаторів сталості виробництва, що обґрунтувало необхідність розробки дієвого механізму реалізації політики у відповідних сферах (С. 194-198 дисертації);

2. Представлені у роботі концептуальні основи продовольчої безпеки дозволили авторці сформулювати власне визначення даної категорії як можливості держави через адміністративний апарат управління гарантувати забезпеченість (фізичну та економічну) членів суспільства продуктами харчування (включаючи питну воду) у кількості та якості, що відповідають стандартам, встановленим системою охорони здоров'я, або перевищують їх із одночасним дотриманням раціонального використання продовольства, оптимізації системи його дистрибуції, переробки залишків та сталого природокористування, незалежно від соціально-економічної, політичної, екологічної або епідеміологічної ситуацій (С. 44-45 дисертації);

3. Позитивної оцінки заслуговує представлене у роботі методичне обґрунтування комплексного оцінювання рівня продовольчої безпеки країни через розрахунок інтегрального індексу продовольчої безпеки, що базується на визначенні індексів економічної доступності продовольства; доступності розподілу продовольства; якості та безпечності продовольства та сталості виробництва (С. 58 дисертації);

4. Науковий інтерес викликають результати дисертаційного дослідження щодо обґрунтування резервів покращення інтегрального індексу продовольчої безпеки в Україні. Так, на основі статистичного аналізу, авторка акцентує увагу на необхідності подальшого розвитку транспортно-логістичної системи країни та збалансування системи розподілу та збуту продовольства в окремих регіонах; збільшення частки земельних угідь з органічним статусом, збільшення рівномірності вмотивованості виробників до забезпечення якості випуску продуктів харчування та розвитку інноваційного потенціалу підприємств харчової галузі на основі

впровадження у виробництво результатів наукових досліджень та розробок (С. 142-143 дисертації);

5. Подальший розвиток визначення трендів інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки України, серед яких варто відзначити: сильний зв'язок між обсягом залучених капітальних інвестицій у сільське господарство та обсягів реалізації продукції рослинництва і тваринництва; сильний зв'язок між обсягом державної підтримки на компенсацію відсоткової ставки за сільськогосподарськими кредитами та обсягом залучення регіонами капітальних інвестицій у сільське господарство;

6. Заслуговують на увагу удосконалені підходи до формування кадрової політики розвитку персоналу на основі посилення мобільності працівників та розвитку у них конкурентних навичок для забезпечення індивідуальної продовольчої безпеки працівників у розрізі економічної доступності харчування (С. 215-216 дисертації);

7. Вагомим науковим результатом дисертаційного дослідження здобувачки є визначені тенденції у формуванні інтерналізованих патернів кольорових атрибуцій споживачів продуктів харчування, що дозволяє трансформувати маркетингову та виробничу політики підприємств для сприяння збереженню довкілля та більш раціонального використання ресурсів підприємств у контексті продовольчої безпеки (С. 208-214 дисертації).

Результати аналізу наукових результатів виконаного дослідження, яким властива наукова новизна, є підґрунтям для висновку, що вони відповідають вимогам щодо їхньої обґрунтованості та достовірності, є результатом самостійної наукової роботи дисертанта, становлять як науковий, так і практичний інтерес. За рівнем наукової новизни результати виконаного дослідження відповідають рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Загалом винесені на захист положення наукової новизни розвивають і збагачують науковий доробок не тільки теорії і практики продовольчої безпеки, а й підвищення її інвестиційного забезпечення.

3. Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи

Практичне значення результатів дисертації полягає в розробленні сукупності пропозицій та адаптації відомих дієвих інструментів, що використовуються для вирішення задач інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки країни. Практична значущість отриманих результатів, яку підтверджують відповідні документи, додані до дисертації, полягає в наступному:

1. Запропоновано аналітичну оцінку методів державної підтримки та захисту інтересів вітчизняних виробників продовольства на світових ринках, а також різних механізмів стимулювання, кредитування та субсидування аграрного експорту, що може використовуватися при формуванні стратегії виробництва на підприємстві (Товариством з обмеженою відповідальністю «Ріст-Агро», довідка від 17.09.2020 р.).

2. Аналіз існуючих програм здешевлення кредитів та механізмів державного регулювання і підтримки агровиробництва через запровадження дієвих заходів фінансового впливу, що є важливою умовою формування національної політики інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки, прийнято до впровадження відділенням «Миколаївське» філії «Миколаївське регіональне управління» акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» при розгляді заявок на кредитування від сільськогосподарських товаровиробників (довідка від 17.09.2020 р.).

3. Засвідчено практичну значимість наукових висновків дисертанта, що можуть використовуватися Департаментом агропромислового розвитку Миколаївської обласної державної адміністрації при формуванні стратегії регіональної політики у сфері сільського господарства (довідка № 163/08/06.02-27/22 від 05.07.2022 р.).

4. Обрання вдалої стратегії мінімізації ризиків за інвестиційним проєктом планується враховувати в процесі реалізації проєкту будівництва

системи дощувального зрошення сільськогосподарських культур у ННПЦ Миколаївського національного аграрного університету (довідка № 01-18/451 від 31.05.2022 р.).

Положення, результати та розробки дисертаційної роботи, які мають практичну значущість, можна рекомендувати для подальшого використання в практиці формування системи інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки України.

4. Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Бурковської А.І. висвітлено у 27 наукових працях, серед яких 3 статті надруковано у виданнях, які включені до переліку наукових фахових видань України, 4 статті - у міжнародних наукових періодичних виданнях, які включено до науко метричної бази Web of Science і 20 праць апробаційного характеру. В опублікованих працях належним чином відображено результати дослідження, що відповідає вимогам пп. 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Загальний обсяг публікацій становить 8,23 друк. арк., із яких особисто авторці належить 4,16 друк. арк. У спільних наукових публікаціях авторкою враховано лише ту частину, яка належить їй особисто та не стосується наукових і практичних результатів, які отримані іншими співавторами. Апробація результатів дисертаційної роботи на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях є достатньою.

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Проведеним ретельним вивченням дисертаційної роботи, а також опрацюванням наукових публікацій, у яких висвітлені основні результати дисертаційної роботи Бурковської А.І. не встановлено порушень академічної доброчесності. Представлена дисертаційна робота є самостійною й оригінальною працею. Теоретичні положення та розробки в межах дослідження, зокрема, ті, що характеризують його наукову новизну та практичне значення результатів, отримані автором особисто. Посилання на інформаційні та літературні джерела, що наводяться в дисертаційній роботі, оформлені належним чином.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Поряд Незважаючи на загальну позитивну оцінку викладених у дисертаційній роботі Бурковської А.І. положень, висновків і пропозицій, вона містить певні дискусійні положення, а саме:

1. У дисертаційній роботі авторкою було проведено ґрунтовний аналіз державної допомоги (табл. 3.1, 3.2 та 3.3 дисертації) з відшкодування витрат виробникам продукції рослинництва в Україні, який, на нашу думку, набув би більш ґрунтовного теоретичного і практичного значення за умов додаткового дослідження кількості сільськогосподарських товаровиробників, які скористалися наданою державною допомогою, та обсягів такої допомоги в розрізі розмірів підприємств-реципієнтів;

2. Побудована авторкою крива Лоренца в контексті розподілу обсягу державної підтримки на компенсацію відсоткової ставки за сільськогосподарськими кредитами між регіонами України (С. 155 дисертації) добре репрезентує досліджувану нерівність, проте варто було б проведення кластеризації для розподілу регіонів на профільовані групи за спільними ознаками;

3. Заслуговує на увагу проведене прогнозування змін показників забезпечення продовольчої безпеки країни в контексті вивчення споживчої поведінки. Здобувачкою визначені тенденції у формуванні

інтернаціоналізованих патернів кольорових атрибуцій, при цьому доцільно було б провести дослідження таких атрибуцій споживачів відносно смаків та інших патернів поведінки в аспекті вибору продуктів харчування не лише серед вітчизняних споживачів, але і серед іноземних респондентів, що дозволило б масштабувати дослідження, вивівши його на якісно новий рівень, та зробити висновки щодо існуючих тенденції на мегарівні (С. 208-214 дисертації);

4. Авторкою детально проаналізовано ефект від досягнення сталого рівня продовольчої безпеки (рис. 1.5 дисертації), поряд з цим доцільно було б зобразити зв'язок між складовими ефекту у вигляді орієнтованого граф-циклу із елементами реверсивності, що дозволило б висунути додаткові гіпотези щодо циклічного рангу орграфа та провести дослідження щодо їх підтвердження чи спростування;

5. У дисертаційній роботі здобувачкою проведено ґрунтовне дослідження патернів споживчої поведінки в аспекті вибору кольору упаковки продуктів харчування (С. 209-212 дисертації), поряд з цим, було б доцільно використати меншу кількість варіантів кольорів упаковки, об'єднавши їх у кластери за палітрою, що зменшило б дисперсію відповідей респондентів, спростивши обробку інформації та посиливши статистичну значущість при аналізі зв'язків «продукт - колір», «колір - смак», «смак - продукт».

В цілому висловлені вище дискусійні положення та зауваження істотно не знижують теоретико-методичної цінності та практичного значення дисертаційної роботи, вказуючи на багатоплановість досліджуваної проблеми, а також не змінюють її загальної позитивної оцінки як комплексного дослідження інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки України.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційне дослідження Бурковської А.І. виконано на належному фаховому рівні, його зміст повністю розкриває тему та відповідає профілю спеціальності 051 «Економіка». Дисертаційна робота має традиційну структуру: анотація, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. У додатках є копії довідок про практичне використання результатів дослідження. Дисертаційну роботу оформлено відповідно до вимог наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 №40 зі змінами від 31.05.2019 р. Робота виконана у науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота Бурковської А.І. на тему «Організаційно-економічні засади інвестиційного забезпечення продовольчої безпеки України» є завершеною науковою працею, виконаною в науковому стилі, її зміст викладено у відповідній науковій послідовності. Робота написана на актуальну тему і достатньо повно відображає сутність нового вирішення сформованого наукового завдання. Одержані результати дослідження в достатній мірі науково обґрунтовані й достовірні.

Зміст дисертаційної роботи відповідає заявленій темі дослідження. За змістом положень, результатів та висновків дисертаційна робота відповідає спеціальності 051 «Економіка». Наукові результати дисертаційного дослідження апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, опубліковані в наукових фахових виданнях України та в наукових періодичних виданнях інших держав, включених до наукометричної бази Web of Science. Висвітлення основних результатів виконаного Бурковської А.І. дослідження у наукових публікаціях відповідає чинним вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Результати дослідження роботи свідчать про опанування здобувачем методології наукової діяльності; рівень набутих знань, умінь і навичок

відповідає таким, що висуваються Стандартом вищої освіти України зі спеціальності 051 «Економіка» для третього рівня вищої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 10 травня 2022 р. № 424.

За результатами аналізу положень і кваліфікаційних ознак представленої дисертаційної роботи є підстави стверджувати, що дисертаційна робота Бурковської А.І. за якістю та змістом проведених досліджень, рівнем наукової новизни отриманих результатів та їхнім практичним значенням відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії (пп. 5,6,7,8,9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44), а її авторка – Бурковська Анна Іванівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та фінансів
Херсонського державного
аграрно-економічного університету
Міністерства освіти і науки України Наталія ТАНКЛЕВСЬКА

Підпис проф. Танклевської Н.С. засвідчую.
Начальник відділу кадрів ХДАЕУ Юлія ЯВОРСЬКА